

Tornseglarprojektet i Uppsala

DEBORA ARLT

Tornseglare har bott nära oss människor under lång tid och för många medför deras skriande en känsla av sommaren. Tornseglarna är flyttfåglar som övervintrar i tropiska Afrika, men väl tillbaka hos oss i maj så är det ett säkert tecken på att naturen har vaknat åter efter det långa vinterhalvåret! Tornseglarna är skickliga flygare som tillbringar hela sina vuxna liv i luften och i stort sett bara landar under häckningstiden.

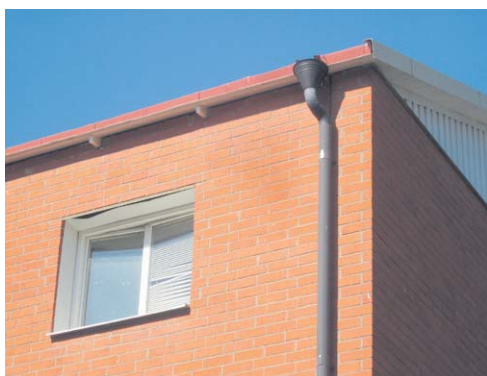

Tornseglare, *Apus apus*. FOTO: GÖRAN HAGLUND

Om Uppsalaprojektet

UOF har tillsammans med Uppsala kommun beviljats lokala naturvårdsmedel LONA för 2018–2020. Genomförandet av detta projekt finansieras även med statliga bidrag för lokala och kommunala naturvårdsprojekt. Vi gör en inventering för att kartlägga häckningsplatser i Uppsala stad, ger information och råd, samarbetar med fastighetsägare, skapar nya boplatser, och skapar tillsammans med Biotopia engagemang för dessa fina flygkonstnärer (se www.uof.nu/fagelskydd/tornseglare). Kontaktperson är Debora Arlt: debora.arlt@slu.se

Ovan syns ett par exempel på boplatser för tornseglare från projektet i Stockholm som drivs av Stockholms Ornitologiska Förening (StOF).

Film- och poddinspelningar

Ett jättebra tips är att lyssna på Naturpodden och se Biotopias Naturfilm (www.biotopia.nu/besok-i-naturen)! Det finns en hel del om fåglar där, och annat bra om naturen. Så småningom kommer det både en film och en podd om tornseglare. Under våren och sommaren har vi spelat in ljud och bild kring arbetet med att sätta upp en holk och vi har filmat tornseglare vid boet och när vi besöker en holk för att ringmärka ungarna. Filmen och podden ska bli klara under vintern – vi håller er uppdaterade!

Beskrivning av en bra boplat i korthet:

- Belägen minst 5 meter över marken med fri inflygning (det ska inte finnas några hinder framför eller minst 3 meter under håligheten)
- Hålighet i anslutning till en kant (till exempel under takfoten)
- Skyddad mot stark sol, framförallt om det gäller en sydvänd fasad
- Gott om plats med möjlighet för flera holkar bredvid varandra, då tornseglaren gärna häckar i kolonier.

Nu söker vi efter holkuppsättningsplatser!

Tornseglarprojektet Uppsala vill hjälpa tornseglarna att hitta fler och bra boplatser. Tornseglare häckar ofta i bebyggda miljöer, till exempel i spalter under takfoten eller under tegelpannor. Många boplatser försvinner dock i samband med fasad- och takrenoveringar, eller vid byte av tak från tegelpannor till plåt. Vi kan ganska enkelt erbjuda ersättningsboplatser i form av holkar. Tornseglarprojektet har fått finansiering från lokala naturvårdsmedel (se senare i texten), bland annat för att köpa holkar som ska sättas upp på hus som idag saknar boplatser. Nu söker vi efter bra platser för uppsättning! Bor du i en bostadsrättsförening med andra boende eller en styrelse som är intresserad? Är du själv fastighetsägare och vill få häckande tornseglare? Är du lärare och

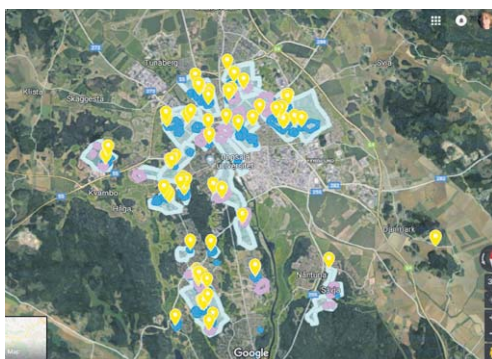
vill etablera häckande tornseglare på skolan som ett skolprojekt? Kontakta debora.arlt@slu.se.

Andra möjligheter till insatser

- Tipsa arkitekter eller andra involverade i planeringen av nybyggnationer om att planera boplatser för hushäckande arter.
- Nya byggen lämpar sig bra för att integrera till exempel holkstenar direkt i fasaden – på utsidan syns då bara ingångshålet.
- Bor du på landet och har en lada som har täckts med plåttak? Sätt upp holkar! Bygg själv eller kontakta oss.
- Har du sett tornseglare flyga lågt runt husknuten eller besöka bohål i huset? Rapportera detta till Tornseglarprojektet och samtidigt på Artportalen. Ange gärna ett häckningskriterium på observationen och lämna kommentar om exakt plats (gatuadress).
- Ska du eller din bostadsrättsförening renovera fasad och tak? Den enklaste åtgärden är att undvika arbeten som ger störningar under tornseglarnas häckningsperiod från mitten av maj till mitten av augusti. Försök även att bevara befintliga bon. Läs mer under "Information och råd om tornseglare" på <http://uof.nu/fagelskydd/tornseglare/>. Kontakta oss gärna för ytterligare rådgivning!

Var häckar tornseglarna?

Under sommaren fortsatte inventering av häckplatser i framförallt Uppsala stad. Vi vill kartlägga i vilka kvarter och på vilka hus det finns häckande tornseglare – dels för att kunna bevara de befintliga platserna, och dels för att erbjuda nya boplatser i form av holkar i lämpliga områden där det saknas tornseglare idag. Inventeringen visar att det trots allt fortfarande finns tornseglare på många håll i Uppsala. Medan många tornseglare på landet har sitt på bo under tegelpannor, verkar de mest populära platserna i staden vara hus byggda under 50- till 70-talen med luftspalter under takfoten. Men även hålrum under takets kronplåt eller tegelpannor kan fungera. Under inventeringen har vi gått eller långsamt cyklat längs gatorna och där spanat och lyssnat efter tornseglare. Skriande fåglar, ofta i grupper, som flyger tätt intill hus i takhöjd är ett säkert tecken på att det finns häckande tornseglare. Men det är minsann inte så lätt att lyckas få se fåglarna flyga in i sina bon! Inventeringen pekar ut några särskilt fina kvarter med större kolonier. Vill du glädjas åt flygkonstnärerna skådespel en fin sommarkväll eller morgon, ta en promenad i Gottsunda, Eriksberg, Stenhagen eller Sala Backe.

En översikt av resultatet från karteringen i Uppsala 2017 och 2018. Områden som vi besökt visas i ljusblått, kvarter med skriande och lågflygande tornseglare i mörkblått, boplatser i gult och några andra observationer av tornseglare i lila. Kartan kan hittas på UOFs hemsida: uof.nu/fagelskydd/tornseglare/ där man också kan zooma in och titta i mer detalj, som till exempel här för stadsdelarna Sala Backe och Årsta.

En tornseglarberättelse från den gångna sommaren

Tornseglare, *Apus apus*, vid Lagga. FOTO: JAN WÄRNBÄCK

Till den gångna sommaren köpte vi en holkkamera och installerade den i en holk hos Jan Wärnbäck ute på Laggaslätten, där ett par tornseglare har häckat i flera år. Till nästa år ska vi få till det tekniska så att livet i holken kan följas live via Internet! "Det är fascinerande!" säger Jan och så här berättar han:

"UNDER ÅRENS LOPP har jag haft som nöje att tillsammans med min granne tippa när i maj den första tornseglaren dyker upp runt husen hemmavid. Vi turas om vartannat år att få lägga första gissningen. I år var det min tur och jag valde det historiskt sett aningen tidiga datumet 16 maj. Lasse valde sitt klassiska 18 maj klockan 14.

Dagarna runt detta datum spanade jag lite extra upp mot himlen och på kvällen den 15 maj hade jag en tornseglare över våra hus – årets första. Att detta verkligen var en av "våra" bekräftades när

den efter att ha cirklat en stund ovanför husen dök ner och försvann in under ladutaket – vadet var bärgat! Sedan

dröjde det ett par dagar innan det fylldes på med flera fåglar men 18 maj klockan 15 flög tre tornseglare omkring och förkunnade att nu var sommaren här på riktigt.

PÅ HUSGAVELN HAR jag en tornseglarholk där det under alla år vi bott här häckat tornseglare. Detta utgjorde därför en bra plats att sätta in en webkamera för att närmare

Här ringmärker Debra Arlt och Jan Wärnbäck tornseglarfamiljen hemma hos Jan i Lagga sydost om Uppsala. I bakgrunden syns holken under takfoten. FOTO: EMIL NILSSON.

kunna följa fåglarna under häckningssäsongen. Kameran installerades i maj vilket var i god tid innan tornseglarnas ankomst, tyvärr var det lite teknikstrul vilket gjorde att det dröjde ända till 14 juni innan jag fick igång allt.

VANLIGTVIS BRUKAR STAREN bo i holken och flytta ut innan seglarna flyttar in, men så inte i år. Själva bobyggandet, ja för de gör faktiskt en liten skål, hann jag aldrig se utan när allt kom igång så låg en av fåglarna i holken och ruvade. På dagtid var det bara en individ, men på kvällarna kom även den andra fågeln så att paret alltid var tillsammans i holken på natten.

26 JUNI VAR första gången jag såg att de matade ungarna. Fortfarande låg en av föräldrarna kvar i holken för att värma de två fjäderlösa ungarna.

Så fortsatte det i åtminstone 10 dagar innan ungarna var så pass befjädrade och stora att båda föräldrarna var ute och letade mat.

DET VAR OERHÖRT fascinerande att följa fåglarna i holken. Att se dem när de matade var enklast kvällstid och flera kvällar satt jag vid gaveln med webbkamerans bild på skärmen för att se vad som hände när den vuxna fågeln susade in till de väntande ungarna. Det kan närmast beskrivas som fullständig kalabalik. Den vuxna fågeln kastade sig in så långt det gick att komma i den liggande holken. Ungarna skyndade sig då fram för att få del av den insamlade boll av insekter som den vuxna tagit med sig in.

DEN 21 JULI var ungarna så pass stora att det var dags för

att märka dem, det vill säga sätta på en liten aluminiumring på ena benet. Även de vuxna märktes vid samma tillfälle och det visade sig då att jag redan hade märkt en av fåglarna i samma holk två år tidigare.

SÅ FORTGICK DAGARNA och jag hade som rutin att titta på kameran i holken morgon och kväll. Morgonen fredagen den 3 augusti låg två stora ungar och tittade längtansfullt ut genom holkens ingång och när jag såg till dem på kvällen var de borta. Räknar jag bakåt så bör ungarna varit runt 35–36 dagar när de begav sig iväg på sin första flygtur. Denna flygtur kommer ta dem många varv runt jorden räknat i flygsträcka och det kommer gå över ett år innan de får fast underlag under fötterna.”

Suboptimal kameravinkel, men här syns en av föräldrarna som flugit in för att kolla efter de nakna ungarna som är en dryg vecka gamla. Datumet på bilden stämmer inte med verkligheten, det här var 26 juni.
FOTO: EMIL NILSSON.

De två ungarna gör flygövningarna inne i holken den 3 augusti, bara någon dag innan de gav sig av.
FOTO: EMIL NILSSON.